

3. Закон України про ратифікацію Конвенції про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2009. № 15.
4. Wyrozumska A. Umowy międzynarodowe. Teoria i praktyka. Warszawa. 2006.
5. Barcik J., Srogosz T. Prawo międzynarodowe publiczne. Warszawa. 2019.
6. Góralczyk W. Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie. Warszawa. 1998.
7. Cisowska-Sakrajda E. Wdrożenie systemu wzajemnej pomocy w dochodzeniu wierzytelności podatkowych i innych należności publicznych.
8. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996, № 30.
9. Про денонсацію Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та запобігання ухиленню від сплати податків. Закон України № 2277-IX від 22.05.2022 р.
10. Про припинення дії Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво та взаємодопомогу у митних справах. Постанова Кабінету Міністрів України № 559 від 16.05.2025 р.

УДК 341.231.14:004.738.5

Чечота Ю.А.

*студентка четвертого курсу навчально -наукового інституту міжнародних відносин ім. Б.Д.Гаврилишина
Західноукраїнський національний університет*

Науковий керівник:

Поперечна Г.М.

*Д.філ.(право), доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Західноукраїнський національний університет*

ТЕХНОЛОГІЇ КОНТРОЛЮ НАД ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ (СОЦІАЛЬНІ РЕЙТИНГИ, МАСОВЕ СТЕЖЕННЯ) ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Технології контролю над громадянським суспільством з часом стали невід’ємною складовою внутрішньої політики багатьох держав. Їх широке

використання у державній сфері зумовлений швидким розвитком цифрових систем. Це стосується збору, систематизації та аналізу великих об'ємів даних про населення. Серед інструментів контролю виокремлюють: методи прослуховування, системи соціальних рейтингів, розпізнавання обличчя, різні форми масового спостереження, що охоплюють як фізичне середовище, так і онлайн-простір та багато іншого. Через великий вплив на функціонування громадянського суспільства дані механізми потребують детального правового регулювання. У демократичних країнах, вони підпорядковуються нормам національного та міжнародного права, що мають судовий контроль. Тоді як країни з авторитарними або ж соціалістичними характеристиками, мають менш прозорі або відсутні методи контролю за дотриманням прав громадянського суспільства.

Практика застосування соціальних рейтингів у Китаї передбачає оцінювання громадян за низкою моделей поведінки. Значення можуть мати онлайн-мовлення, дотримання соціального порядку, виконання судових рішень або навіть купівельні звички осіб. Наслідком існування соціальних рейтингів є Населення з низьким рейтингом не зможе отримати державну роботу або ж влаштувати своїх дітей до бажаних шкіл. Таким чином, уряд прагне створити суспільство без проблем «зробити так, щоб надійні люди отримували вигоду всюди, а ненадійні були обмежені всюди» [1].

Можливість застосування вказаних технологій врегульована у низці міжнародних правових інструментів. Перш за все, стаття 8 Європейської конвенції з прав людини містить положення, що передбачає: «кожен має право на повагу до приватного життя, житла та кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатися у здійснення цього права без легітимних цілей, законної бази, прозорості та належного нагляду» [2]. Прямую схожість мають і статті в інших міжнародно-правових документах, серед яких: ст. 7 Хартії ЄС «кожен має право на повагу до свого приватного та сімейного життя, житла і засобів зв'язку», ст. 8 Хартії гарантує, що «кожен має право на захист персональних даних, що його стосуються», а обробка таких даних повинна

здійснюватися на законних підставах і під контролем незалежного органу [3]. Водночас стаття 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права ООН передбачає, що «ніхто не може зазнавати свавільного або незаконного втручання в його особисте й сімейне життя, житло чи кореспонденцію» [4]. Крім того, Конвенція Ради Європи №108 закріплює обов'язок держав забезпечувати захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та встановлює загальні межі допустимого втручання у приватну сферу [5].

Дотримання цих прав контролює, наприклад, Європейський суд з прав людини, що вже має велику кількість розглянутих справ, на підставі позовів зі сторони фізичних та юридичних осіб проти діянь державних структур. Контроль за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, як органу Ради Європи, здійснює Комітет міністрів Ради Європи. У межах системи ООН нагляд за дотриманням положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права здійснює Комітет ООН з прав людини, а в правопорядку Європейського Союзу – Суд Європейського Союзу.

Наслідки неправомірних дій держави по відношенню до громадян створює великі виклики для існування громадянського суспільства. Виникають такі негативні наслідки як: самоцензура, пасивність у громадській ініціативах та політичних процесах, а також підрив довіри до держави та її інституцій.

Яскравим прикладом є випадок в Угорщині, де уряд закупив шпигунське програмне забезпечення Pegasus у приватної ізраїльської компанії NSO Group та застосовував його проти журналістів і активістів. Програма непомітно встановлюється на смартфони та надає можливість отримувати повний доступ до особистих даних користувачів, зокрема читати повідомлення в зашифрованих месенджерах, прослуховувати дзвінки, активувати мікрофон і камеру, відстежувати місцезнаходження, а також збирати фото, документи та інші файли. Такі дії були засуджені за ст. 8 ЄКПЛ [6].

Одним із ключових аспектів сучасних демократичних викликів є питання цифровізації виборчих процесів та онлайн-виборів. Онлайн-голосування має потенціал підвищити участь громадян, забезпечити доступність для людей із

фізичними обмеженнями або тих, хто перебуває за кордоном, а також знизити логістичні витрати. Але, на нашу думку, такі методи залишаються вразливими до кібератак, фішингу, маніпулювання результатами та технічних збоїв. Це може підірвати легітимність виборів і загалом довіру до демократичних інститутів. Крім того, нерівний доступ до цифрових технологій створює ризик дискримінації та виключення частини громадян, а неконтрольоване середовище голосування підвищує вразливість до примусу або спостереження за виборцями. Відтак, проведення онлайн-виборів в демократичному суспільстві можливе лише за умов наявності ефективної кібербезпеки, прозорого аудиту, рівного доступу для всіх громадян і чітких правових гарантій та контролю [7, с.4].

Часом масові стеження, навіть у демократичних державах, порушують баланс між безпекою та правами людини. Для мінімізації цих ризиків необхідно законодавчо обмежувати обсяг і цілі збору персональних даних, запроваджувати обов'язковий незалежний судовий і парламентський нагляд за діяльністю органів спостереження, а також забезпечувати ефективні механізми оскарження для громадян. Окрему увагу слід приділяти прозорості алгоритмів, що використовуються у системах контролю, та відповідності таких технологій міжнародним стандартам захисту прав людини. Лише за цих умов цифрові технології можуть сприяти зміцненню демократичних процесів, а не інструменталізації контролю над громадянським суспільством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Wang M. Human Rights Watch. China's Chilling 'Social Credit' Blacklist. URL: <https://www.hrw.org/news/2017/12/12/chinas-chilling-social-credit-blacklist> (дата звернення 21.01.2026р.)
2. Європейський Суд з прав людини. *Посібник зі статті 8 Європейської конвенції з прав людини. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції*. URL: <https://ks.echr.coe.int/uk/web/echr-ks/article-8> (дата звернення 21.01.2026р.)

3. Європейський Союз. Хартія основних прав Європейського Союзу. Стаття 7 «Повага до приватного та сімейного життя» і стаття 8 «Захист персональних даних». URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/> (дата звернення 26.01.2026 р.).
4. Організація Об'єднаних Націй. International Covenant on Civil and Political Rights (Міжнародний пакт про громадянські і політичні права). Стаття 17 — право на недоторканність приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції і захист від свавільного або незаконного втручання. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (дата звернення 26.01.2026 р.).
5. Рада Європи. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (ETS No. 108). URL: <https://cpdp.bg/en/legislation/convention-108-for-the-protection-of-individuals-with-regard-to-automatic-processing-of-personal-data/> (дата звернення 26.01.2026 р.).
6. Євроінтеграція. Використання шпигунського ПЗ Regasus урядом Угорщини та реакція суспільства. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/07/27/7125894/> (дата звернення 26.01.2026 р.)
7. Дуліба Є., Теремецький В. Переваги та ризики впровадження електронного голосування: досвід для України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. 1 (37). С. 78-85 URL: <https://doi.org/10.35774/app2024.01.078> (дата звернення 21.01.2026р.)